

et præcipue DEO ipso, quem naturaliter maxime appetit, et extra illum non quiescit, juxta illud Augustini in Confessionibus, l. 1, c. 4 : *Fecisti nos Domine ad te, et inquietum est cor nostrum, donec perveniamus ad te, et in lib. 40, de Civit., c. 4 : Bonum nostrum nullum est aliud quam Deo cohærente, cuius unius anima intellectualis incorporeo (si dici potest) amplexu, veris impletur, secundaturque virtutibus.* Quod suo etiam modo assecutus est Plato, dicens in Convivio, *hominem pulchritudinis divine inspectione beatum fieri, et veris, ac expressis virtutibus ali.* Ergo ex hac etiam naturali capacitate, et propensione ad Deum cognoscendum, et amandum, et ad sapientiam, et virtutes, veritatem et honestatem, optime colligitur animam esse incorpoream, cum illa omnia incorporea sint, et omnibus corporalibus rebus excellentiora. Et hæc ratio ex sequenti maxime confirmabitur : nam in illa hanc animæ capacitatem magis ponderabimus.

20. *Tertia ratio principalis sumpta ex capacitate nostra naturali ad spirituales actus.* — Tertia igitur ratio, et maxime philosophica est, quæ ex ipsa operatione intelligendi et amandi secundum rectam rationem sumitur, estque hujusmodi. Operatio propria animæ, ut est intelligendi principium, est in se spiritualis : ergo et principium ejus proximum, seu potentia, a quo proxima elicetur, est spiritualis : ergo etiam principium principale talis operationis, quod animam rationalem vocamus, est substantia spiritualis. Prima consequentia per se nota, et evidens videtur : tum, quia non potest operatio esse altioris ordinis, quam sit potentia, cum et potentia per actus specificetur; et e converso actus a potentia habeat suam dignitatem et excellentiam : tum etiam, quia illa operatio est actus immensus, qui in eadem potentia recipitur, a qua elicetur : ideoque si spiritualis est, non nisi in spirituali potentia recipi potest. Secunda consequentia eisdem modis probatur : quia illa potentia vel est ipsam anima, ut quidam volunt, vel si est res distincta ab animæ substantia, manat ab illa tanquam propria ejus passio, seu proprietas : non potest autem immaterialis proprietas connaturaliter oriri, nisi ab immateriali principio : recipitur etiam illa facultas in ipsa animæ substantia, tanquam in subjecto, cui inhaeret : ergo si spiritualis est, spirituale subjectum requirit, quia non potest qualitas spiritualis, et indivisibilis recipi (sicut naturaliter) in subjecto divisibili, et corporeo. Atque hoc genere argumentationis usus

est Aristoteles, l. 4, de Anima, cap. 1, text. 12 et 13, et lib. 3, cap. 4, ut postea videbimus, et est consentaneus Dionysio, lib. 1, de cœlest. Hierar., c. 41, dicenti, operationem potentiam sequi, et potentiam ex natura, ideoque ex operatione potentiam et naturam investigari et innotescere. Unde etiam Augustinus, lib. de Immortalitate animæ, c. 6, dixit, ad investigandam animæ naturam, *omnibus viribus incumbendum esse, ut quid sit ratio sciat, ubi per rationem, actum ratiocinandi intelligit : nam statim addit : Ratio est aspectus animi, quo per se ipsum, non per corpus verum intuetur : aut ipsa veri contemplatio, non per corpus.* Et hoc modo ratiocinatur in materia D. Thomas 2, cont. Gent., c. 49.

21. *Ostenditur jam rationis antecedens, de actibus circa objecta spiritualia.* — *Objectio.* — *Satisfit objectioni.* — Probatur ergo antecedens principali rationis. Primo ex objectis spiritualibus, quæ intelligendo contemplamur, Deum nimirum, et intelligentias : nam actus debet esse objecto proportionatus, cum inde speciem sumat : ergo actus, quo intelligimus Deum, vel Angelum, spiritualis esse debet. Objicies, illam rationem non esse bonam, quia nos non cognoscimus Deum, vel Angelum, prout in se est, sed per analogiam ad materialia : ergo inde colligi non potest, actum illum esse spirituale. Unde etiam imaginatio potest apprehendere Angelum, ut motorem coeli, vel ut pulchrum juvenem et alatum : et Deum ipsum possumus aliquo modo per phantasiam apprehendere, cum possimus etiam per sensum in illo delectari, juxta illud : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Nec satis est respondere, quod licet anima in corpore non cognoscat Angelum, vel Deum, prout in se est, separata id poterit, hoc enim licet in re ita sit, non tamen illa ratione probatur intentum. Quia nunc non experimus illum modum res spirituali potentia recipi potest. Secunda consequentia eisdem modis probatur : quia illa potentia vel est ipsam anima, ut quidam volunt, vel si est res distincta ab animæ substantia, manat ab illa tanquam propria ejus passio, seu proprietas : non potest autem immaterialis proprietas connaturaliter oriri, nisi ab immateriali principio : recipitur etiam illa facultas in ipsa animæ substantia, tanquam in subjecto, cui inhaeret : ergo si spiritualis est, spirituale subjectum requirit, quia non potest qualitas spiritualis, et indivisibilis recipi (sicut naturaliter) in subjecto divisibili, et corporeo. Atque hoc genere argumentationis usus

ordinis a substantiis quantitati subjectis: qui actus non potest cadere in sensum. Quin potius ad ferendum hoc judicium elevatur mens nostra supra sensus, et vincit illos, a sensibilibus abstrahendo, ut de spiritualibus, quatenus talia sunt, judicare possit: ergo talis actus spiritualis est.

22. *Satisfit amplius.* — Accedit, quod intellectus noster ita de illis objectis spiritualibus cogitat, ut circa illa discurrat, et proprias eorum naturas intelligere conetur, ac proprietates corporibus repugnantes illis convenire assequatur: non potest ergo illa esse actio corporea. Et quamvis ex hoc discursu immediate solum inferatur, aliquos actus intelligendi animæ nostræ esse spirituales. Inde tamen optime concluditur, omnes actus intelligendi ejusdem animæ esse spirituales, quia ex uno actu spirituali statim colligitur potentia spiritualis, ut ostensum est. Et hinc posset immediate inferri substantia spiritualis, quia nulla spiritualis potentia esse potest, nisi in spirituali subjecto, praesertim connaturaliter, et tanquam intrinseca proprietas ejus. Verumtamen etiam ex uno actu immateriali ulterius concluditur, omnem actum a tali potentia elicitem, esse spirituale, quia potentia spiritualis non est capax actus eliciti materialis, et immanentis in ipsa, ut est omnis actus intelligendi. Cum ergo omnes actus intelligendi sint ab eadem potentia proxima, ut supponimus, si unus est spiritualis, omnes erunt spirituales, etiam si circa corpora versentur, quia per spirituale actum potest corpus altiori modo representari et cognosci, ut in Deo et Angelis constat: et hanc majorem perfectionem participat actus, eo ipso, quod est a potentia spirituali, qualis est intellectiva potentia, ut prior ratio probat.

23. *Ostenditur deinde a quibusdam prædicatum antecedens de actibus circa objecta corpora: ex Aristotele effatis.* — Addit vero Aristoteles, lib. 3, de Anima, c. 5, text. 4, speciale rationem, per quam ex corporum etiam cognitione colligit potentiam cognoscentem illam esse spirituale, seu immateriale. Quoniam anima intellectiva omnia corpora intelligere valet: cognoscit enim cœlestia et terrestria, simplicia et mixta, et sic de reliquis: ergo intelligit per potentiam spirituale et non per corpoream. Probat consequentiam, quia intellectio fit, recipiendo ipsum intelligibile: et ideo potentia, ut omnia cognoscere valeat a natura recepti denudata esse debet: quoniam *intus existens prohibet extraneum*, ut in visu et aliis sensibus videre licet. Ita exponunt rationem

illam multi expositores, qui eam, ut demonstrationem reputant. Et illa utitur D. Thomas, 1 part., quæst. 75, art. 2. Et potest amplius in hunc modum ex mente ejusdem philosophi declarari, quia potentia corporea in corpore inhaeret, et consequenter certum organum, seu partem corporis, et determinatam ejus dispositionem requirit: ergo non potest esse potentia universalis ad omnia corpora cognoscenda. Probatur consequentia; quia dispositio unius organi corporei, non potest esse apta ad omnia corpora cognoscenda: sicut in sensibus videamus, non esse aptam eamdem organi dispositionem ad omnia sensibilia percipienda.

24. *Instatur ab auctore contra illa effata.* — *Quam nonnulli responsionem afferant ad instantiam.* — Nihilominus hic discursus Aristotelis difficultis est. Primo, quia si esset efficax, in simili forma probaret, intellectus non esse spiritualem potentiam, nec rem intelligibilem, quod est absurdum, ut per se patet. Sequela probatur, quia omne recipiens debet esse denudatum a natura recepti, sed intellectus recipit in se quidquid intelligit: ergo debet esse denudatum ab omni natura, quam intelligere potest: sed potest intelligere omnem rem spiritualem: ergo debet ipse denudatus esse ab ipsa etiam spiritualitate (ut sic dicam) ac proinde nec ipse intellectus potentia spiritualis, nec principium intelligendi substantia spiritualis esse poterit. Et eodem modo inferri poterit non esse intelligibile, et consequenter esse debet denudatus a natura entis intelligibilis. Ad hoc vero communis responsio est, illa principia, seu axiomata Aristotelis: *Intus existens prohibet extraneum, etc., Recipiens debet esse denudatum a natura recepti: intelligenda esse de solis potentiis materialibus et corporeis: non vero de spiritualibus; quia materia de se impedit cognitionem.* Unde videmus omnem cognitionem per aliquam elevationem a materia, et per species aliquo modo immateriales fieri. *Et ideo potentia corporea tanquam materialis magis est determinata et limitata, ut intus existens prohibeat extraneum, etc.*

25. *Hæc responsio enervatur primo.* — Sed responsio non videtur difficultatem evacuare. Primo, quia, vel petit principium, et assumit, quod probandum est, scilicet, potentiam corpoream non posse esse universalem et indifferenter ad omnia corpora cognoscenda, vel (ne incidat in hoc incommodum) utitur alio principio ad probandum fundamentum illius rationis, quod *cognoscens debet esse denudatum a*

natura cogniti, utique ex ineptitudine materiae ad juvandam cognitionem, et consequenter determinando illud principium ad materiales potentias. Et sic revera mutatur discursus Aristotelis, et aliud medium assumitur. In quo licet antecedens de imperfectione materiae verum sit, illatio non est formalis, nec per se nota, nec sufficienter probatur. Quia ex illo principio ad summum videtur posse inferri, potentiam materiale non posse, nisi materialia intelligere, quod verissime dicitur, et confirmat praecedentem rationem sumptam a nobis ex cognitione immaterialium rerum. Difficile autem est inde inferre, et ostendere non posse materiale potentiam ad omnia materialia cognoscenda extendi, præsertim utendo solis illis principiis: *Quod intus est, prohibet extraneum*. Et, *Quod recipiens debet esse denudatum a natura recepti*.

26. *Enervatur secundo per exemplum cogitativa*. — Adeo verisimiliter posse suaderi, de facto dari potentiam materiale, quæ omnia corpora possit cognoscere: nimurum, cogitativam hominis, quæ intellectus passivus ab Aristotele interdum appellatur. Nullum enim est corpus, quod per illam apprehendi et cognosci non possit, ut patet inductione. Nam cœlum et terram, et cætera elementa, et omnia mixta (quantum est ex se) cognoscere potest, si applicentur et proponantur ipsi. Nam quod de facto multa non cognoscat, quia sensibus non offeruntur, accidentarium est: et in intellectu etiam potest contingere. Et hoc ratio fortius urgebit, si vera est opinio, dicens in reipsa eamdem esse potentiam in homine cogitativam cum phantasia, seu imaginatione et hanc cum sensu communi: nam ille sensus interior universalis esse videtur ad cognoscendum quolibet corpus sensibilibus qualitatibus affectum: nam si illis careat, etiam intellectus hominis conjunctus illud apprehendere non valebit. Et a priori probatur, quia nullum aliud objectum adæquatum potest assignari cogitative, vel sensui interiori, si est unus tantum realiter, nisi corpus, seu materiale objectum cognoscibile: ergo hæc universalitas non transcendit capacitatem et perfectionem possibilem corporali potentiae cognoscitivæ. Nec, ut videtur, satis probari poterit, esse impossibile dari potentiam materiale omnia corpora cognoscentem.

27. *Prædicto exemplo non obstant illa Aristotelis effata de quo vide rursum infra lib. 3, cap. 2, a n. 30*. — Nec obstat principium illud, quod *intus existens prohibet extraneum*:

quia dici cum probabilitate potest, illud procedere in sensibus externis, qui per medium externum, a sensibus objectis naturaliter immutantur: et ideo si organum, vel medium magis remotum sit aliquo sensibili affectum, illa impedire solent, ne cætera pure, vel in aliquo simili gradu sentiantur. At cogitativa non immutatur hoc modo, sed vel media sensatione exteriori, intentionalem speciem, seu phantasma rerum sensatarum recipit, vel acceptis aliquibus speciebus, ipsa per se alias fabricat: et ita quamvis ex prava organi sui dispositione interdum impediatur: ne ordinate et convenienter cognoscat, aut apprehendat, tamen ex hoc solum quod sit in organo corporeo, certam materiale dispositionem postulante, impediri non potest, quominus omnia corpora cognoscere valeat. Multoque minus impedit aliud principium, quod *recipiens debet esse denudatum a natura recepti*.

28. *Replicant adhuc adversarii contra proxime dicta quadrupliciter*. — Dicit vero aliquis, potentia corporea sensitiva intentior non potest cognoscere, nisi quod sensus exteriores renuntiant: sensus autem externi non cognoscunt omnia corpora, sed tantum quasdam eorum qualitates: ergo non potest dari sensus internus, qui omnia corpora cognoscat. Item interior sensus non potest cognoscere materiam, quia nullam habet speciem ejus, nec viam cognoscendi illam. Deinde cogitativa saltem seipsum non potest cognoscere: ergo vel hac ratione, non potest cognoscere omnia corpora. Denique licet potentia corporea possit cognoscere omnia corpora in individuo, non tamen rationes universales corporeas: ergo etiam hoc titulo non potest omnia corpora cognoscere. Sed hæc licet aliis modis et in alio sensu probent fortasse, non posse potentiam corpoream cognoscere omnia corpora eo modo, quo illa intellectus potentia spiritualis cognoscit, non tamen defendunt rationem Aristotelis, et fundamenta ejus.

29. *Ad primum*. — Unde ad primum respondeo, eamdem objectionem fieri posse de intellectu animæ conjunctæ, de cuius operatione nunc agimus, ut ex illa qualitatem talis substantiæ et potentiae investigamus. Nam etiam intellectus conjunctus alligatus est sensibus. Unde ortum est axioma illud: *Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu*. Nihilominus tamen dicitur cognoscere omnia corpora, quia aliquo saltem imperfecto modo per eorum qualitates, quas mediis sensibus percipit, in aliquam eorum cognitionem venit. Idem autem dici potest de cogitativa, vel sensu externo. Quia cum nullum sit corpus, quod non sit affectum aliqua sensibili qualitate, saltem lumine, cum aliquo sensibili communi, ut magnitudine, figura, motu, etc. Nullum etiam est corpus, quod omnino cognitionem sensus interioris subterfugiat. Imo compendendo species rerum sensibilium, potest plura corpora cogitare, quam expertus fuerit: ergo quoad hanc universalitatem non est differentia inter corpoream facultatem et spiritualiem. Verumtamen cum hoc esse poterit, quod intellectus intimius penetret investigando, et cognoscendo naturam uniuscujusque corporis, quod potentia corporalis facere non potest: propter quod quidditas rei materialis solet ponи objectum quasi proprium intellectus conjuncti. Hæc autem differentia non provenit ex eo, quod *intus existens prohibet extraneum*, vel quia *recipiens debet esse denudatum a natura recepti*: sed ex eo, quod corporalis natura est obtusa (ut sic dicam) ratione materiæ, quam involvit, vel cui adhæret, ejusque naturam sapit. Et ita ratio discriminis non fundatur in universitate objecti, sed in modo cognoscendi et penetrandi, seu discurrendi circa rem cognitam.

20. *Ad secundum*. — *Ad tertium*. — Eadem responsio est ad secundam objectionem: nam sensus interior etiam cognoscit materiam, sed valde confuse, quatenus rem quantam et extensam cognoscit: intellectus vero distinctius circa illam operatur, ratione discursus et subtilioris cognitionis. Similiter ad tertium, admittendo differentiam in eo assignatam, quod cogitativa de seipsa non cogitet per peculiarem actum, quo seipsum cognoscat, et consequenter ex ea parte sensum internum non cognoscere omnia corporalia, dicendum est, id non provenire ex eo, quod intus existens prohibeat extraneum: nam potius intus existens prohibet suum cognitionem, et non prohibet alia corpora extranea, seu distincta cognoscere. Pro-

32. *Concluditur tertiam rationem ut ex Aristotele sumitur non demonstrare assertiōnem*. — *Quo modo conficitur efficaciter*. — Quocirca hæc ratio Aristotelis ex sola generali cognitione omnium corporum desumpta, et in